

Witte-boorden produktiviteit

Een van de raadsels van de Amerikaanse economie is het al jaren achterblijven van de produktiviteitsgroei bij die van andere landen, en bij die van de eigen economie in eerdere perioden. In de jaren 1971-1985 steeg de arbeidsproduktiviteit in bedrijven (de 'non-farm business sector') gemiddeld met 0,8% per jaar. Voor Nederland is het vergelijkbare percentage 2,7 (en dat was internationaal gezien ook nog aan de lage kant).

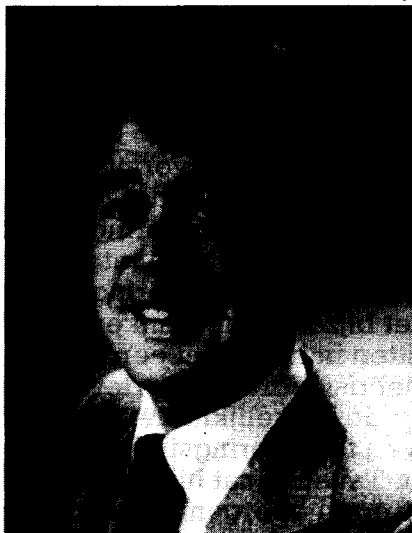
In de VS zelf was de produktiviteitsgroei in de periode 1921-1970 gemiddeld 2,3% per jaar. In de jaren zeventig ging het echter mis. En ondanks alle 'cost cutting' waartoe Amerikaanse bedrijven door de dollarappreciatie werden gedwongen, valt de produktiviteitsstijging ook in recente jaren tegen: sinds het tweede kwartaal van 1984 bedraagt deze slechts 0,4% op jaarbasis. Vanwaar toch deze teleurstellende ontwikkeling? Er zijn verschillende deelverklaringen in omloop: de entree op de arbeidsmarkt van de geboortegolfgeneratie, het terugvallen van de investeringsgroei in de inflatoire jaren zeventig, het verdwijnen van de werkeethiek, de verdere verschuiving van goederenproductie naar dienstenproductie, en natuurlijk de geringere economische groei zelf: er is een verband tussen produktiegroei en produktiviteitsgroei (de Wet van Verdoorn).

Door de econoom Stephen Roach van Morgan Stanley zijn onlangs berekeningen gepresenteerd, die nog een andere, en misschien wel een indringender verklaring voor de geringe produktiviteitsgroei geven. Roach laat zien dat in de periode 1978-1984 zowel in de 'goederensector' als in de 'informatiesector' de produktie per man van blauwe-boordenwerkers duidelijk toenam, terwijl die van witte-boordenwerkers daalde, in de goederensector zelfs met 10%. Natuurlijk had Roach, net als iedereen, moeite met het direct bepalen van de witte-boorden-produktiviteit. Hij deed het dus indirect, als afgeleide van de wel te berekenen produktie per man op de werkvloer.

Zou een overschot aan witte-boordenwerkers het probleem van de Amerikaanse economie kunnen zijn? En misschien in mindere mate ook van onze economie? En welke soorten witte-boordenwerkers houden nu met name de produktiviteitsgroei tegen?

Wij produceren en wij investeren om uiteindelijk te kunnen consumeren. Het maakt daarbij niet uit of de consumptie een goed of een dienst is. Wat voor onze welvaartsgroei bepalend is, is de kwaliteit en de hoeveelheid van

J.J. van Duijn

de inspanningen die nodig zijn om het goed of de dienst bij de consument te krijgen. Stel dat drie tandpastaproducten elk een derde van de markt hebben. Plotseling wil één producent meer dan een derde van de markt. Hij start een agressieve advertentiecampaagne met paginagrote advertenties in kleurendruk en spots op tv en radio. De twee anderen verliezen nu terrein, slaan terug en beginnen hun eigen campagne. Deze zijn succesvol en na een jaar constateren we dat ieder weer een derde van de markt heeft. Alleen is de tandpasta een stuk duurder geworden door de reclame. Wel is de witte-boordenwerkgelegenheid in de reclamewereld toegenomen. Die werkers kunnen echter niet meer ingezet worden om goederen en diensten te produceren.

Stel dat het in een maatschappij gewoonte wordt dat bedrijven en burgers elkaar voor het minste of geringste een proces aandoen. Die gewoonte levert veel advocaten op, die hoge uurtarieven rekenen en met aardig wat toegevoegde waarde in de Nationale Rekeningen terecht komen. In de VS zijn per inwoner 10 maal zoveel advocaten werkzaam als in Japan. Japanse studenten zoeken zodoende misschien eerder een carrière in de biotechnologie.

Stel dat een ministerie een stafafdeling heeft, die nota's produceert voor de eigen directeur-generaal en uiteindelijk voor de minister. Dat gaat goed, maar de economische problemen worden steeds groter en de economie wordt steeds ingewikkelder (althans zo lijkt het). Bovendien moet de eigen minister goed beslagen ten ijs komen om de budgettaire slag met de collega-

ministers te kunnen aangaan en zijn er dus steeds meer en steeds gedegener nota's nodig. Er worden derhalve meer beleidsmedewerkers aangesteld en het aantal doctorandussen op de stafafdeling verdubbelt. De problemen van de economie blijven echter even groot; alleen kost het nu meer om er naar te kijken.

In onze economie zitten veel goed opgeleide, goed betaalde witte-boordenwerkers die hard werken, veel nota's en memo's produceren en verstandige beslissingen nemen. Micro, voor hun bedrijf, voor hun ministerie zijn ze zeer nuttig en kan soms becijferd worden dat ze hun salaris meer dan terugverdienen. Toch kan moeilijk worden betoogd dat ze macro-economisch gezien een grote bijdrage aan onze welvaartstoename leveren. Ze leveren intermediaire produkten, geen eindprodukten, en we zouden ons kunnen voorstellen dat de economie voortreffelijk zou functioneren zonder hun diensten, of in ieder geval met veel minder van hun diensten. Zij zouden dan (ten dele) ingezet kunnen worden voor activiteiten die de kosten per eenheid finale behoeftenbevrediging verlagen in plaats van verhogen.

De gedachte dat we met minder intermediair witte-boordenwerk af zouden kunnen lijken in toenemende mate bij overheid en bedrijven post te vatten. De voorgenomen reductie van arbeidsplaatsen op de ministeries is er een sprekend gevolg van, al weten we wel dat de aanleiding tot deze bezuinigingen bij de toestand van 's rijks financiën lag en niet in de eerste plaats bij een gepercipieerde behoefte aan produktiviteitsverhoging. Overigens hebben overheid en parlement wel een aantal van de sleutels tot produktiviteitsverhoging in eigen hand. Wetgeving en regulering bepalen voor een deel de hoeveelheid intermediair witte-boordenwerk, die de overheid nodig heeft om wetten en regels uit te voeren en die bedrijven nodig hebben om ze na te leven. Nu de economische groei bij ons wat minder wordt en de bedrijfsresultaten hier en daar wat tegenvallen, mag worden verwacht dat ondernemingen, net als de overheid, sterker dan in de afgelopen paar jaren het geval was, naar mogelijkheden voor efficiencyverbetering zullen zoeken. Daarbij zullen ze met name naar de produktiviteit van hun witte-boordenwerkers kijken.

van Duijn